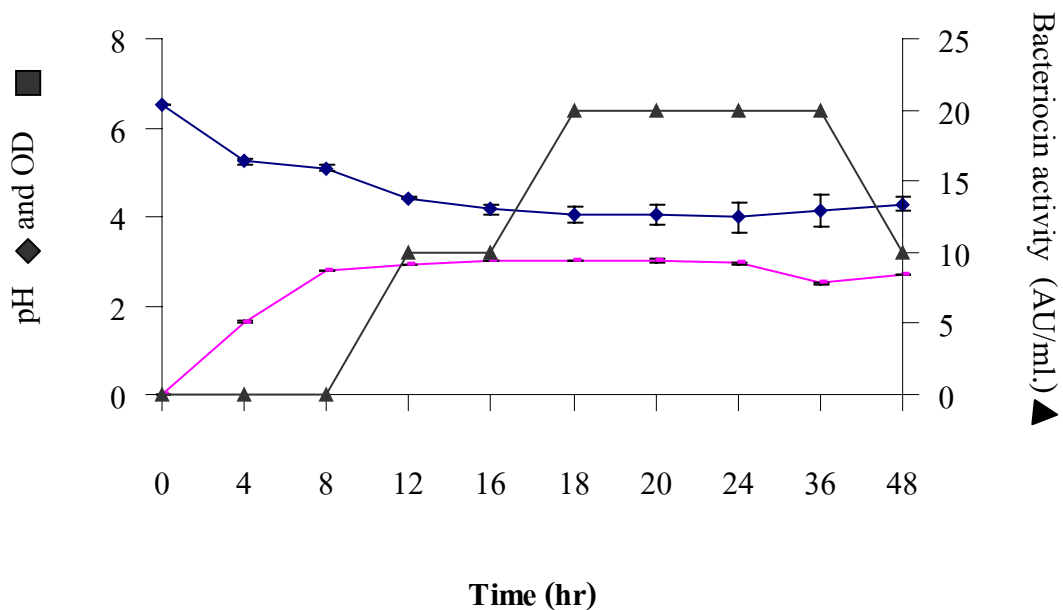

บทที่ 3

ผลและวิจารณ์ผลการทดลอง

1. การเจริญของเชื้อ *L. casei ssp. rhamnosus* SN 11 ในอาหาร MRS

จากการศึกษาการเจริญของเชื้อ *L. casei ssp. rhamnosus* SN 11 ในอาหาร MRS โดยติดตามการเจริญเติบโตของเชื้อเป็นเวลา 48 ชั่วโมง และทำการวัดค่าการดูดกลืนแสงที่ 660 นาโนเมตร พร้อมกับการติดตามการเปลี่ยนแปลงของค่า pH และกิจกรรมการยับยั้งของแบคทีริโอซินในอาหารเลี้ยงเชื้อ ให้ผลดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 กราฟแสดงการเจริญของเชื้อ *L. casei ssp. rhamnosus* SN 11 ในอาหาร MRS

Figure 3 Growth of *L. casei ssp. rhamnosus* SN 11 in MRS

◆ pH ■ OD 660 nm. ▲ Bacteriocin activity (AU/ml)

การผลิตแบคทีริโอซินจากแลคติกแอซิดแบคทีเรียโดยส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์กับการเจริญของเชื้อ โดยการผลิตแบคทีริโอซินจะสูงสุดในระยะ late log

phase ไปจนถึงระยะ early stationary phase จากการทดลองเลี้ยงเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* SN 11 ในอาหารสำเร็จ MRS พบว่าเชื้อจะเจริญอย่างรวดเร็วใน 8 ชั่วโมงแรก หลังจากนั้นการเจริญจะเริ่มช้าลงและเข้าสู่ระยะคงที่ โดยวัดการเจริญสูงสุดของเชื้อได้ในชั่วโมง 18 โดยมีกิจกรรมการยับยั้งเชื้อ *S. aureus* (วัดโดยวิธี agar well diffusion) เท่ากับ 20 AU/ml. และมีค่าพีเอชลดลงเป็น 4.3 ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของพีเอชจะผูกพันกับการเจริญของเชื้อ

และเมื่อเข้าสู่ชั่วโมงที่ 36 ของการเจริญ พบว่าการเจริญของเชื้อและกิจกรรมการยับยั้งลดลงเป็น 10 AU/ml และมีค่าพีเอชลดลงเป็น 4.10 จากการทดลองของภัทรพล จันทราภรณ์ (2543) ในการศึกษาการเจริญของเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* SN 11 ในอาหาร MRS พบว่าการเจริญของเชื้อจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วง 12 ชั่วโมงแรก หลังจากนั้นการเจริญจะเริ่มช้าลง โดยมีการเจริญสูงสุดอยู่ที่ 24 ชั่วโมง และมีการผลิตแบคทีเรียโอซินเกิดขึ้นสูงสุดในชั่วโมงที่ 16 โดยมีกิจกรรมการยับยั้งเป็น 30 AU/ml โดยกิจกรรมการยับยั้งที่เกิดขึ้นจะลดลงหลังจากเวลาผ่านไป 36 ชั่วโมงเช่นกัน

การลดลงของกิจกรรมการยับยั้งของแบคทีเรียโอซินหลังเซลล์เจริญเข้าสู่ระยะคงที่แล้วเกิดเนื่องมาจากการย่อยสลายแบคทีเรียโอซินโดยเอนไซม์ย่อยสลายโปรตีน (Proteolytic degradation) Avonts และคณะ (2004) กล่าวว่าในระหว่างที่เชื้อเกิดการไลซิส (lysis) จะปลดปล่อยเอนไซม์ย่อยสลายโปรตีนที่ไม่มีความจำเพาะออกมา ทำให้มีกิจกรรมของเอนไซม์ย่อยสลายโปรตีนเพิ่มขึ้น โดยเอนไซม์ย่อยสลายโปรตีนเหล่านี้จะเข้าไปย่อยสลายแบคทีเรียโอซิน ทำให้ปริมาณแบคทีเรียโอซินลดลงในช่วงปลายของการหมัก เช่นเดียวกับการทดลองของ Robert และคณะ (1996) พบว่ากิจกรรมของเอนไซม์โปรตีนเนสจะเพิ่มขึ้นพร้อมกับการลดลงของปริมาณ leuconosin ซึ่งผลิตจากเชื้อ *Leuconostoc paramesenteroides* ปัญหาการลดลงของปริมาณแบคทีเรียโอซินนอกจากการถูกทำลายโดยเอนไซม์ย่อยสลายโปรตีนแล้ว การลดลงของแบคทีเรียโอซินอาจเกิดจากการดูดซับของแบคทีเรียโอซินกับตัวเซลล์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต โดยรวมถึงการดูดซับอยู่กับโปรตีนที่อยู่ในอาหารเลี้ยงเชื้ออีกด้วย (Parente et al., 1994)

สำหรับการเปลี่ยนแปลงของพีเอชที่เกิดขึ้นในระหว่างการเจริญของเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* SN 11 เกิดเนื่องจากเชื้อเป็นแบคทีเรียแลคติกกลุ่ม homofermentative ซึ่งสามารถหมักน้ำตาลกลูโคสหรือน้ำตาลที่มีคาร์บอนหกตัวแล้วให้กรดแลคติกประมาณร้อยละ 85 - 95 ซึ่งกรดที่ผลิตขึ้นมีผลทำให้ค่าพีเอชของอาหารเลี้ยงเชื้อลดลง จากการทดลองของ Ruiz-Barba และคณะ (1994) พบว่าการลดลงของค่าพีเอชในระหว่างการหมักจะมีผลต่อปริมาณแบคทีเรียโอซินที่ได้ คือ เมื่อพีเอชลดลงถึงจุดๆ หนึ่งที่ทำให้ค่าความแรงของประจุ (ionic strength) ที่เหมาะสม จะทำให้ผนังเซลล์ของจุลินทรีย์สามารถจับแบคทีเรียโอซินออกสู่นอกเซลล์ได้ดีขึ้น

2. การวิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมีของน้ำนิ่งปลาทูน่าและน้ำมะพร้าว

ในการเจริญเติบโตและการผลิตแบคทีเรียโอซินจากแลคติกแอซิดแบคทีเรีย องค์ประกอบของอาหารเลี้ยงเชื้อมีความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยแหล่งคาร์บอนและแหล่งไนโตรเจนเป็นตัวสำคัญที่ใช้ควบคุมการเจริญและการผลิตแบคทีเรียโอซิน

น้ำมะพร้าวและน้ำนิ่งปลาทูน่าเป็นวัสดุเศษเหลือจากอุตสาหกรรมและจากการเกษตร ที่ยังมีโปรตีนและน้ำตาลในปริมาณสูง อีกทั้งยังมีแร่ธาตุต่างๆ เช่น แมงกานีส แมกนีเซียม ฟอสฟอรัส และเหล็ก (ตารางที่ 1 และ 2) ที่จำเป็นต่อการเจริญของแบคทีเรียแลคติก ซึ่งเมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของน้ำนิ่งปลาทูน่าและน้ำมะพร้าว ที่นำมาใช้แทนแหล่งไนโตรเจนและแหล่งคาร์บอนในอาหารเลี้ยงเชื้อแล้ว ได้องค์ประกอบเบื้องต้นดังแสดงในตารางที่ 7

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเบื้องต้นในน้ำมะพร้าวพบว่ามีความเข้มข้นน้ำตาลทั้งหมดร้อยละ 1.7 ปริมาณน้ำตาลรีดิวซ์ร้อยละ 0.5 และมีปริมาณไนโตรเจนเพียง ร้อยละ 0.1 จากการทดลองของ อวย เกตุสิงห์ (2497) และ Child (1974) พบว่าในน้ำมะพร้าวอ่อนจะมีน้ำตาลเฉลี่ยร้อยละ 5.77 เมื่อเจริญเต็มที่จะมีน้ำตาลเฉลี่ยลดลงเป็นร้อยละ 4.58 และเมื่อเป็นมะพร้าวห้าวจะมีน้ำตาลเฉลี่ยลดลงเป็นร้อยละ 1.6 น้ำตาลที่พบส่วนใหญ่จะเป็นน้ำตาลกลูโคส และ ฟรุคโทสในปริมาณที่เท่าๆ กัน โดยมีปริมาณไขมันและโปรตีนประมาณร้อยละ 0.1

ตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเบื้องต้นของน้ำมะพร้าวและน้ำนึ่งปลาทูน่า

Table 7 Chemical composition of coconut water and tuna condensate

Composition	Coconut water		Tuna condensate	
	Before separated protein and macro molecule	After separated protein and macro molecule	Before separated protein and lipid	After separated protein and lipid
pH	6.2	6.5	5.50	6.52
Nitrogen (%)	5.12	4.54	0.11	0.10
Salt (%)	0.23	0.19	NA	NA
Reducing sugar (%)	NA	NA	0.56	0.53
Total sugar (%)	NA	NA	1.71	1.69

NA = Not Available

และจากการวิเคราะห์หึ่งค์ประกอบเบื้องต้นในน้ำนิ่งปลาพบว่าปริมาณไนโตรเจนอยู่ร้อยละ 5.1 และหลังจากการเตรียมวัตถุดิบโดยการแยกโปรตีนและไขมัน ออกพบว่าปริมาณไนโตรเจนลดลงเหลือร้อยละ 4.5 ในขณะที่ปริมาณเกลือในน้ำนิ่งปลา พบว่ามีประมาณร้อยละ 0.2 จากการวิเคราะห์หึ่งค์ประกอบดังกล่าวพบว่าสอดคล้องกับการทดลองของ กัทพล จันทราภรณ์ (2543) ซึ่ง พบว่ามีปริมาณไนโตรเจนในน้ำนิ่งปลา พบว่าร้อยละ 7.0 และเมื่อแยกโปรตีนและไขมันออกพบว่ามีปริมาณไนโตรเจนเหลืออีกร้อยละ 4.0 (ตารางที่ 1) ซึ่งใกล้เคียงกับอาหาร MRS ที่มีปริมาณไนโตรเจนทั้งหมด ร้อยละ 4.8

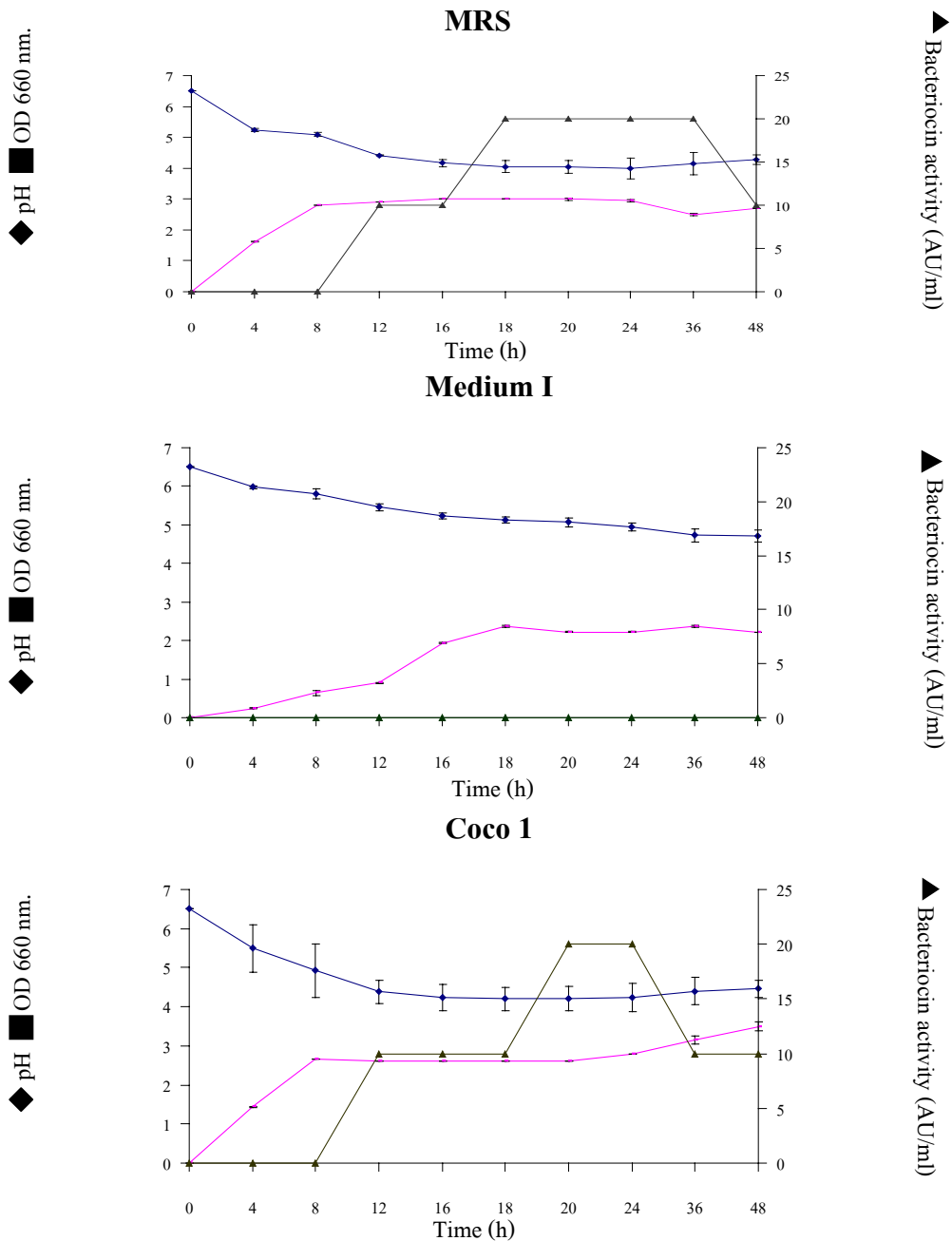
จากการทดลองเมื่อทราบองค์ประกอบของน้ำมะพร้าวและน้ำนิ่งปลาพบว่าแล้วจึงนำมาปรับสัดส่วนเป็นอาหารเลี้ยงเชื้อตัดแปลงสูตรต่างๆ โดยแปลงสัดส่วนจากสูตรอาหาร MRS (ปริมาณไนโตรเจนร้อยละ 2.5 และปริมาณคาร์บอน ร้อยละ 2.0) และสูตรอาหารตัดแปลง Medium I ซึ่งมีการใช้น้ำตาล ซูโครส 10 กรัมต่อลิตร เป็นแหล่งคาร์บอนและใช้น้ำนิ่งปลาเจือจางร้อยละ 50 เป็นแหล่งไนโตรเจน (ปริมาณไนโตรเจนร้อยละ 2.27 และปริมาณคาร์บอนร้อยละ 1.84)

จากการทดลองของกัทพล จันทราภรณ์ (2543) พบว่าในการตัดแปลงสูตรอาหาร MRS มาเป็นอาหารตัดแปลง Medium I สามารถใช้น้ำตาล ซูโครส ที่ระดับความเข้มข้นร้อยละ 1-2 เป็นส่วนประกอบในอาหารเลี้ยงเชื้อได้ โดยไม่พบความแตกต่างใดๆ เกิดขึ้นในช่วงความเข้มข้นของน้ำตาลระดับนี้ ดังนั้นในการปรับสัดส่วนอาหารตัดแปลงจึงปรับสัดส่วนให้มีปริมาณน้ำนิ่งปลาต่อ น้ำมะพร้าวที่เพิ่มขึ้นเป็น 1 : 1 (Coco1) 1 : 2 (Coco2) 1 : 3 (Coco3) และ 1 : 4 (Coco4) โดยมีอัตราส่วนคาร์บอนต่อไนโตรเจนเพิ่มขึ้นเป็น 0.81, 1.41, 2.01 และ 2.59 ตามลำดับ และปรับสัดส่วนให้มีน้ำมะพร้าวต่อน้ำนิ่งปลาที่เพิ่มขึ้นเป็น 1 : 2 (Tuna2) 1 : 3 (Tuna3) และ 1 : 4 (Tuna4) โดยมีอัตราส่วนคาร์บอนต่อไนโตรเจนลดลงเป็น 0.55, 0.42 และ 0.37 ตามลำดับ

3. การเจริญของเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* SN 11 การผลิตแบคทีเรียโอซินและการเปลี่ยนแปลงของพีเอชในอาหารที่ดัดแปลงที่ใช้ น้ำมะพร้าวและน้ำนึ่งปลาทูน่าเป็นส่วนประกอบของอาหารเลี้ยงเชื้อ

ในการศึกษาและติดตามการเจริญของเชื้อ การผลิตแบคทีเรียโอซิน และการเปลี่ยนแปลงพีเอชในอาหารเลี้ยงเชื้อที่ดัดแปลงจากสูตรอาหาร Medium I และอาหารทั้ง 7 สูตร คือ Coco1 Coco2 Coco3 Coco4 Tuna2 Tuna3 และ Tuna4 เปรียบเทียบกับการเจริญและการผลิตแบคทีเรียโอซินในอาหารสำเร็จ MRS เป็นเวลา 48 ชั่วโมง (ดังภาพที่ 4) จากการทดลองเมื่อพิจารณาการเจริญเติบโตของเชื้อในอาหารสูตรต่างๆ ซึ่งวัดจากค่าการดูดกลืนแสงที่ 660 นาโนเมตร จะพบว่าเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* SN11 เจริญได้ดีที่สุดในอาหารสำเร็จ MRS ในขณะที่การเจริญของเชื้อในอาหารดัดแปลงสูตรต่างๆ ที่ใช้น้ำมะพร้าวและน้ำนึ่งปลาเป็นองค์ประกอบนั้นมีการเจริญแตกต่างกัน โดยเชื้อสามารถเจริญได้ในอาหารทุกๆ สูตรและเจริญได้ดีในสูตรอาหารที่มีปริมาณน้ำมะพร้าว (Coco1 Coco2 และ Coco3) และน้ำนึ่งปลาสูงขึ้น (Tuna2 และ Tuna4) แต่อย่างไรก็ตามเมื่อเพิ่มปริมาณน้ำมะพร้าวในสูตรอาหาร Coco4 และเพิ่มปริมาณน้ำนึ่งปลาทูน่าในสูตรอาหาร Tuna4 เป็น 4 เท่า จะทำให้การเจริญของเชื้อลดลง โดยรูปแบบการเจริญของเชื้อในอาหารทุกสูตรยังเป็นไปในรูปแบบเดียวกัน คือ เจริญอย่างรวดเร็วในชั่วโมงที่ 8 หลังจากนั้นการเจริญจะเริ่มช้าลงและเข้าสู่ระยะคงที่

การผลิตแบคทีเรียโอซินในอาหารแต่ละสูตรจะแตกต่างกัน ขึ้นกับองค์ประกอบของอาหารเลี้ยงเชื้อ เมื่อพิจารณาสัดส่วนของน้ำนึ่งปลาทูน่าและน้ำมะพร้าวในสูตรอาหารดัดแปลงจากอาหาร Medium I ทั้ง 7 สูตร พบว่าในสูตรอาหาร Coco1 Coco2 Coco3 และ Coco4 มีปริมาณคาร์บอนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 1.85, 2.13, 2.27 และ 2.36 ตามลำดับ โดยมีการใช้น้ำนึ่งปลาทูน่าทดแทนปริมาณไนโตรเจนในสูตรอาหาร โดยจะมีปริมาณไนโตรเจนลดลงเป็นร้อยละ 2.27, 1.51, 1.13 และ 0.91 ตามลำดับ ทำให้สัดส่วนคาร์บอนต่อไนโตรเจนเพิ่มขึ้นเป็น 0.81, 1.41, 2.01 และ 2.59 ตามลำดับ ในขณะที่สูตรอาหาร Tuna2 Tuna3 และ Tuna4 จะเพิ่มปริมาณน้ำนึ่งปลาทูน่าให้สูงขึ้นทำให้มีปริมาณไนโตรเจนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 2.72, 3.41 และ 3.63 ตามลำดับ โดยมีปริมาณคาร์บอน

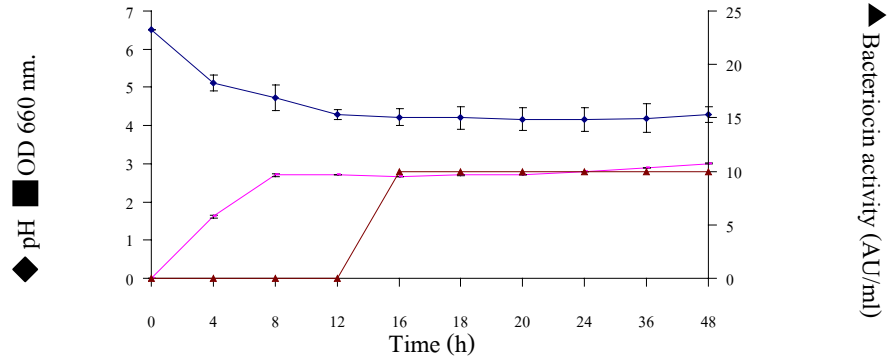

ภาพที่ 4 การเจริญของเชื้อ การเปลี่ยนแปลงพีเอช และกิจกรรมการยับยั้งของเชื้อ *Lactobacillus casei* ssp. *rhamnosus* SN11 ในอาหารสูตรต่างๆ

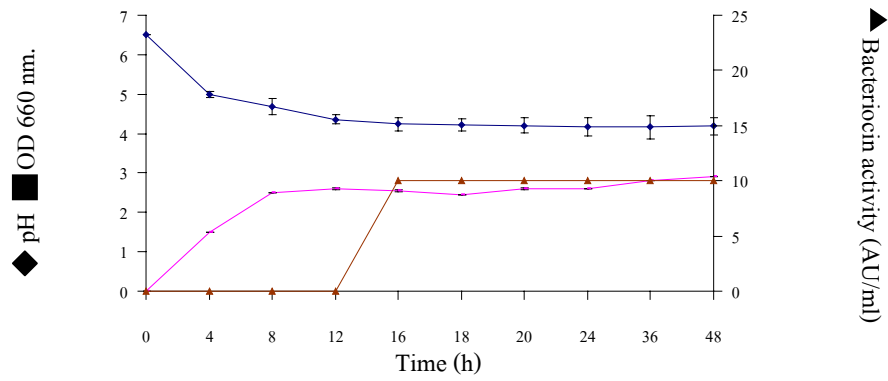
Figure 4 Growth pH changes and bacteriocin activity of *Lactobacillus casei* ssp. *rhamnosus* SN11

◆ pH ■ OD 600 nm. ▲ Bacteriocin activity (AU/ml.)

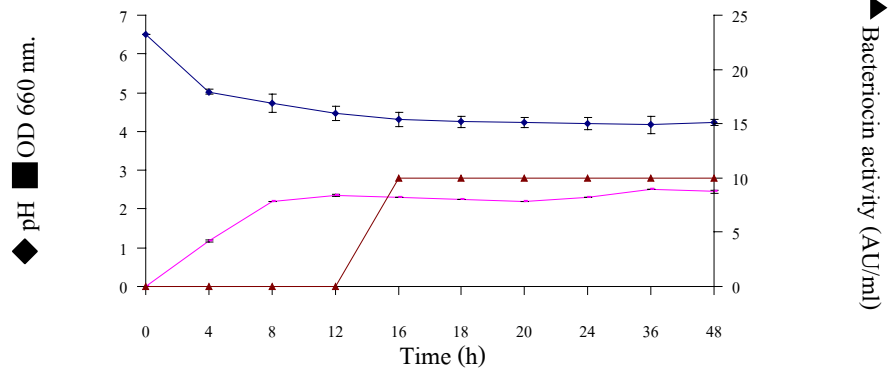
Coco 2

Coco 3

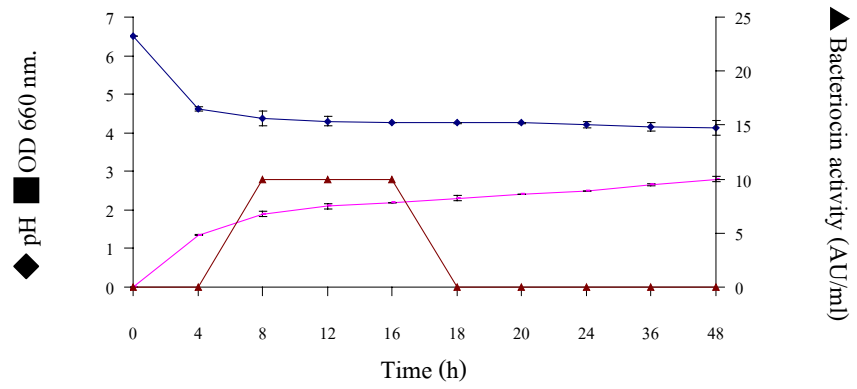
Coco 4

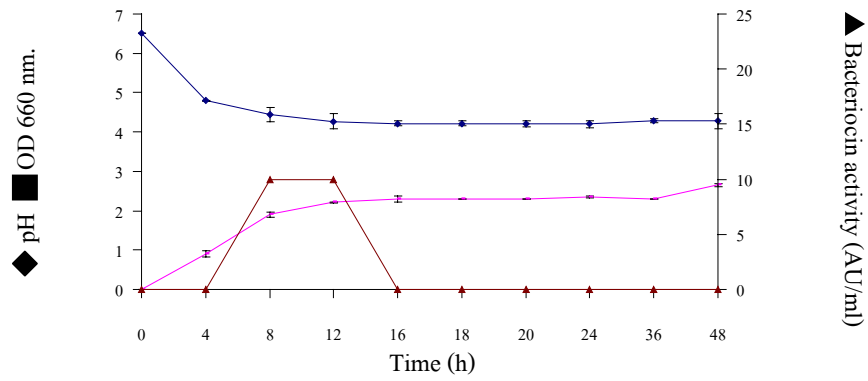
ภาพที่ 4 (ต่อ)

Figure 4 (Continue)

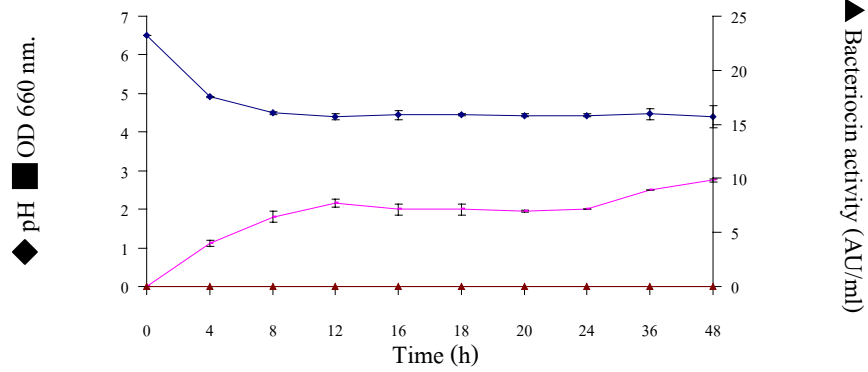
Tuna 2

Tuna 3

Tuna 4

ภาพที่ 4 (ต่อ)

Figure 4 (Continue)

ลดลงเป็นร้อยละ 1.51, 1.42 และ 1.34 ตามลำดับ โดยมีสัดส่วนคาร์บอนต่อไนโตรเจนลดลงเป็น 0.55, 0.42 และ 0.37 ตามลำดับ

จากความแตกต่างขององค์ประกอบในอาหารเลี้ยงเชื้อ มีผลทำให้การผลิตแบคทีเรียโอซินในอาหารเลี้ยงเชื้อแต่ละสูตรมีความแตกต่างกันไป โดยในสูตรอาหาร Coco1 เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ 12 มีกิจกรรมการยับยั้งสูงสุดเท่ากับ 20 AU/ml ในช่วงเวลาที่ 20 และกิจกรรมของแบคทีเรียโอซินจะลดลงเป็น 10 AU/ml เมื่อเวลาผ่านไป 24 ชั่วโมง ซึ่งกิจกรรมการยับยั้งที่เกิดขึ้นในสูตรอาหาร Coco1 ใกล้เคียงกับกิจกรรมการยับยั้งในสูตรอาหารสำเร็จ MRS เพียงแต่ระยะเวลาในการคงตัวของแบคทีเรียโอซินในสูตรอาหาร Coco1 จะน้อยกว่าในสูตรอาหาร MRS (กิจกรรมการยับยั้งลดลงเมื่อเวลาผ่านไป 36 ชั่วโมง) ดังนั้นการลดลงของปริมาณแบคทีเรียโอซินในสูตรอาหาร Coco1 จึงอาจเกิดจากการย่อยสลายโดยเอนไซม์ย่อยสลายโปรตีน และเกิดจากการดูดซับของแบคทีเรียโอซินกับตัวเซลล์ และโปรตีนที่อยู่ในอาหารเลี้ยงเชื้อเช่นเดียวกันกับสูตรอาหาร MRS

สำหรับในสูตรอาหาร Coco2 Coco3 และ Coco4 เชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* (SN11) จะผลิตแบคทีเรียโอซินเมื่อเข้าสู่ช่วงเวลาที่ 16 โดยมีกิจกรรมการยับยั้งเท่ากับ 10 AU/ml และยังคงมีกิจกรรมของแบคทีเรียโอซินเกิดขึ้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการหมัก การผลิตแบคทีเรียโอซินในสูตรอาหารดัดแปลงทั้ง 3 สูตรนี้ จะเกิดช้าและมีกิจกรรมการยับยั้งต่ำกว่าในสูตรอาหาร MRS เนื่องจากในสูตรอาหารมีการใช้น้ำมะพร้าวแทนน้ำกลั่นในปริมาณมาก ทำให้ปริมาณโปรตีนในน้ำนิ่งปลาถูกเจือจางลง และทำให้เกิดความไม่สมดุลของอัตราส่วนของคาร์บอนต่อไนโตรเจน (Vazques J.A. et. al., 2004) นอกจากนี้ในน้ำมะพร้าวยังมีปริมาณแร่ธาตุ เช่น เหล็ก แคลเซียม ฟอสฟอรัส แมกนีเซียม และโปแตสเซียม (มีปริมาณสูงถึง 290 มิลลิกรัม) (ตารางที่ 2) เป็นองค์ประกอบ ซึ่งแร่ธาตุเหล่านี้ อาจเข้าไปมีผลในการยับยั้งหรือขัดขวางการทำงานของเชื้อ ทำให้การผลิตแบคทีเรียโอซินของเชื้อเกิดได้น้อยลง อีกทั้งน้ำมะพร้าวที่นำมาใช้ในการทดลองเป็นน้ำมะพร้าวแก่ ซึ่งจะมีปริมาณกรดซิตริกสูง (Campos et. al., 1996) ซึ่งจะเข้า

ไปมีผลต่อการเกิดออกโตไลซิสของเชื้อ โดยการเกิดออกโตไลซิสของเชื้อจะทำให้แบคทีเรียไอซันซึ่งเป็นสารประกอบโปรตีนเกิดการเสียสภาพ (Kang และคณะ, 1998)

นอกจากนี้ในการทดลองเลี้ยงเชื้อในสูตรอาหาร Tuna2 Tuna3 และ Tuna4 ยังให้ผลการผลิตแบคทีเรียไอซันแตกต่างจากสูตรอาหารข้างต้น เนื่องจากในสูตรอาหารเหล่านี้มีการใช้น้ำนิ่งปลาทუნ่าเป็นองค์ประกอบในอาหารเลี้ยงเชื้อในปริมาณ 2 3 และ 4 เท่า โดยมีปริมาณโปรตีนร้อยละ 2.72, 3.45 และ 3.63 ตามลำดับ จากการทดลองพบว่าการผลิตแบคทีเรียไอซันในสูตรอาหาร Tuna2 และ Tuna3 จะเกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงแรกของการเจริญของเชื้อ โดยสามารถตรวจพบกิจกรรมการยับยั้งของแบคทีเรียไอซันตั้งแต่ชั่วโมงที่ 8 โดยในสูตรอาหาร Tuna2 จะมีกิจกรรมการยับยั้งเท่ากับ 10 AU/ml จนถึงชั่วโมงที่ 16 ในขณะที่การผลิตแบคทีเรียไอซันในสูตรอาหาร Tuna3 สิ้นสุดที่ชั่วโมงที่ 12 และไม่มีการผลิตแบคทีเรียไอซันเกิดขึ้นในสูตรอาหาร Tuna4 และ MediumI การลดลงของแบคทีเรียไอซันอาจเป็นผลมาจากปริมาณโปรตีนเหลืออยู่ เนื่องจากปริมาณโปรตีนที่เหลือหลังจากการเจริญของเชื้อเข้าสู่ระยะ stationary อาจเป็นพิษต่อเซลล์ และเร่งการเกิดออกโตไลซิสของเชื้อ ซึ่งจะมีผลต่อความคงตัวของแบคทีเรียไอซัน (Jung, *et. al.*, 1992) สอดคล้องกับการทดลองของ Chii-Cherng และคณะ (1993) ที่ศึกษาผลของปริมาณยีสต์สกัดร้อยละ 0.5 1 2 3 และ 4 ในอาหารน้ำเวย์ พบว่าที่ปริมาณยีสต์สกัดร้อยละ 2 จะให้การผลิตแบคทีเรียไอซันสูงสุด แต่เมื่อเพิ่มปริมาณยีสต์สกัดปริมาณการผลิตแบคทีเรียไอซันจะลดลงอย่างรวดเร็วหลังจากเพิ่มถึงจุดสูงสุด นอกจากนี้ปริมาณโปรตีนแล้ว ปริมาณน้ำตาลในสูตรอาหารก็มีผลต่อการผลิตแบคทีเรียไอซันเช่นเดียวกันจากการทดลองของ Ogunbanwo และคณะ (2003) พบว่าการใช้น้ำตาล กลูโคสในปริมาณมากไม่ได้ช่วยให้การผลิตแบคทีเรียไอซันเพิ่มขึ้นแต่กลับทำให้กิจกรรมของแบคทีเรียไอซันลดลงหรือไม่พบกิจกรรมของแบคทีเรียไอซันเลย สอดคล้องกับการทดลองของ Parente และคณะ (1999) พบว่าเมื่อใช้กลูโคสที่ความเข้มข้นสูงๆ (30 กรัมต่อลิตร) จะทำให้การผลิตแบคทีเรียไอซันลดลงเช่นกัน ดังนั้นในการผลิตแบคทีเรียไอซันควรควบคุมปริมาณสารอาหารให้สมดุล เพราะปริมาณสารอาหารที่มากเกินไปและเหลืออยู่จะไปยับยั้งการเจริญของเชื้อทำให้การเจริญของเชื้อลดลงและทำให้ผลิตแบคทีเรียไอ

ซึ่งได้น้อยจนถึงไม่ผลิตแบคทีเรียโอสินออกมาเลย (Dave R.I. *et. al.*, 1997 and Vazques J.A. *et. al.*, 2004)

นอกจากปริมาณน้ำตาลที่มีอยู่ในอาหารเลี้ยงเชื้อ ชนิดของน้ำตาลที่เป็นองค์ประกอบในอาหารสูตรต่างๆ ก็อาจมีผลต่อการผลิตแบคทีเรียโอสิน จากการทดลองของ Dave และคณะ (1997) พบว่าการใช้อาหารสำเร็จ MRS ที่มีการเปลี่ยนชนิดของน้ำตาล (กลูโคส ฟรุคโทส แมนโนส แล็กโทส ซูโครส มอลโทส ราฟฟิโนส และเซลโลไบโอส) เชื้อ *L. acidophilus* (LA-1) สามารถเจริญได้ในอาหารทุกสูตร แต่จะเจริญช้าในอาหารที่ใช้ น้ำตาลแมนโนส และราฟฟิโนส แต่จากการทดลองถึงแม้ว่าในอาหารสำเร็จ MRS จะใช้น้ำตาลเดกโทรสเป็นองค์ประกอบ ในขณะที่สูตรอาหารที่เหลือใช้น้ำตาล ซูโครส และน้ำตาลจากน้ำมะพร้าวและน้ำนิ่งปลาเป็นองค์ประกอบ ไม่มีผลต่อการผลิตแบคทีเรียโอสินจากเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* SN11 เพราะน้ำตาลจากน้ำมะพร้าวโดยส่วนใหญ่เป็นน้ำตาลฟรุคโทส และกลูโคส ซึ่งเป็นน้ำตาลโมเลกุลเดี่ยวเช่นเดียวกับน้ำตาลเดกโทรส ดังนั้นผลของแหล่งคาร์บอนที่ใช้ในอาหารจึงน่าจะมาจากการเพิ่มหรือลดลงของปริมาณน้ำตาลมากกว่าจะเป็นผลมาจากชนิดของน้ำตาลที่ใช้

ในส่วนของ การเปลี่ยนแปลงของพีเอชในอาหารแต่ละสูตร เมื่อพิจารณาที่ชั่วโมงที่ 24 ซึ่งเป็นช่วง late stationary phase พบว่าในอาหาร MRS Medium I Coco1 Coco2 Coco3 Coco4 Tuna2 Tuna3 และ Tuna4 มีค่าพีเอชเป็น 3.98 4.94 4.23 4.15 4.17 4.20 4.20 4.20 และ 4.40 ตามลำดับ จากการทดลองของภัทรพล จันทราภรณ์ (2543) พบว่าเมื่อควบคุมพีเอชในการผลิตแบคทีเรียโอสินจากเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* SN 11 ให้มีค่าพีเอชสุดท้ายเท่ากับ 4.5 จะให้ปริมาณการผลิตแบคทีเรียโอสินสูงสุดที่ชั่วโมงที่ 16 และยังให้กิจกรรมการยับยั้งเพิ่มขึ้นเป็น 60 AU/ml แสดงให้เห็นว่าการควบคุมพีเอชในระหว่างการหมักให้เหมาะสมต่อการผลิต แบคทีเรียโอสินของเชื้อแต่ละชนิด เป็น ปัจจัยหนึ่ง ที่จำเป็นต่อการผลิตแบคทีเรียโอสิน เพราะในการผลิตแบคทีเรียโอสินจากเชื้อแต่ละชนิดจะมีค่าพีเอชที่เหมาะสมของมันต่อการเปลี่ยนรูปของแบคทีเรียโอสินจากรูป inactive เป็น active ในขั้นตอนการ protranslation และจากการทดลองของ Tom และคณะ 1998 พบว่ากิจกรรมสูงสุดของ plantaricin ที่ผลิตจาก

เชื้อ *L. plantarum* 423 จะเกิดขึ้นเมื่อพีเอชของอาหารเลี้ยงเชื้อลดลงเป็น 4 ซึ่งการเพิ่มขึ้นของกิจกรรมของแบคทีเรียโอซินเกิดขึ้นจากการปลดปล่อยเปปไทด์ที่ยึดเกาะอยู่กับผนังเซลล์ของเชื้อซึ่งเหมือนกับการทดลองของ Hurst และ Dring (1968) ที่พบว่าในซันจะถูกลดระดับอยู่กับผนังเซลล์ของเชื้อ *Lactococcus lactis* subsp. *lactis* เมื่อพีเอชเท่ากับ 6.8 และกิจกรรมของในซันจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 80 เมื่อปรับ พีเอชให้ต่ำกว่า 6 ในขณะที่การผลิต pediocin AcH จะถูกลดระดับอยู่กับผนังเซลล์ที่พีเอช 6.0-5.5 และจะมีการปลดปล่อยอย่างสมบูรณ์ที่พีเอชเป็น 1.5 (Yang *et.al.*, 1992)

4. การทำบริสุทธิ์แบคทีเรียโอซินจากเชื้อ *Lactobacillus casei* ssp. *rhamnosus* SN11

จากการศึกษาการทำบริสุทธิ์แบคทีเรียโอซินจากเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* SN11 โดยทำการเพาะเลี้ยงเชื้อเป็นเวลา 18-20 ชั่วโมง (ช่วง late log phase) พบว่ามีค่ากิจกรรมการยับยั้งเป็น 20 AU/ml. ปรับพีเอชของสารละลายเป็น 3 เพื่อลดและป้องกันการดูดซับของแบคทีเรียโอซินกับผนังเซลล์ (Blom *et.al.*, 1991) จากนั้นนำเอาสารละลายที่ได้ไปเหวี่ยงแยกเซลล์ออกที่ความเร็ว 6,000 รอบต่อนาที ที่อุณหภูมิ 4 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 20 นาที นำส่วนใสที่ได้หลังจากการกำจัดตัวเซลล์ไปให้ความร้อนที่อุณหภูมิ 75 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 10 นาที เพื่อยับยั้งกิจกรรมของเอนไซม์โปรตีเอส จากการทดลองพบว่ากิจกรรมการยับยั้งยังคงเท่ากับส่วนใสหลังแยกเซลล์ออก (20 AU/ml.) จากนั้นทำการแยกโปรตีนโมเลกุลใหญ่ออกจากน้ำหมัก โดยนำสารละลายที่ได้มากรองผ่าน Ultrafiltration ซึ่งมีขนาดแผ่นกรอง 100 กิโลดาลตัน พบว่าช่วยให้สีของน้ำหมักจางลงและไม่พบกิจกรรมการยับยั้งของแบคทีเรียโอซินในส่วนที่ไม่ผ่านแผ่นกรอง แต่ในส่วนที่ผ่านแผ่นกรองกิจกรรมการยับยั้งยังคงเดิม แสดงว่าแบคทีเรียโอซินที่ได้มีขนาดโมเลกุลต่ำกว่า 100 กิโลดาลตัน

4.1 การตกตะกอนโปรตีนด้วยเกลือแอมโมเนียมซัลเฟต

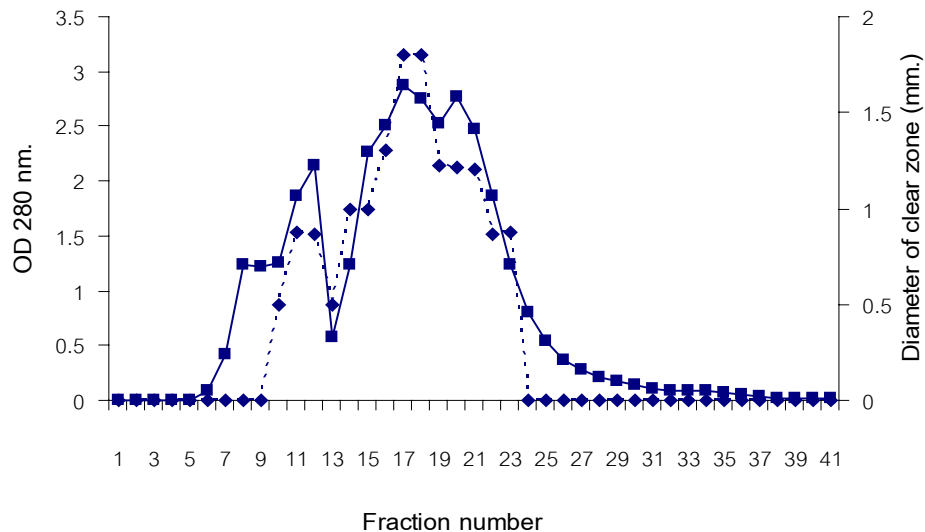
ทำการตกตะกอนโปรตีนด้วยเกลือแอมโมเนียมซัลเฟตที่ความเข้มข้น 2 ระดับ คือที่ระดับเกลืออิ่มตัวร้อยละ 40 และร้อยละ 80 โดยทำการกวนผสมให้เข้ากันด้วยเครื่องกวนผสมที่อุณหภูมิ 4 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 2 ชั่วโมง จากนั้นนำมา

เหวี่ยงแยกด้วยเครื่องหมุนเหวี่ยงที่ความเร็ว 10,000 รอบต่อนาที ที่อุณหภูมิ 4 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 30 นาที จากการทดลองพบกิจกรรมการยับยั้งหลังจากตกตะกอนที่ระดับเกลืออิมตัวร้อยละ 40 ในส่วนตะกอนเท่ากับ 10 AU/ml. และในส่วนใสมีค่ากิจกรรมการยับยั้งเป็น 20 AU/ml. โดยมีปริมาณโปรตีนเป็น 9.52 มิลลิกรัมต่อมิลลิลิตร และ 11.52 มิลลิกรัมต่อมิลลิลิตร ทำการตกตะกอนต่อที่ระดับเกลืออิมตัวร้อยละ 80 โดยกวนผสมให้เข้ากันที่อุณหภูมิ 4 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 3 ชั่วโมง นำไปหมุนเหวี่ยงที่ความเร็ว 10,000 รอบต่อนาที ที่อุณหภูมิ 4 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 30 นาที จะพบตะกอนเกิดขึ้น 2 ส่วน คือ ลอยอยู่บนผิวและตกตะกอนอยู่ที่ก้นหลอด การเกิดตะกอนแบบนี้มักพบมากในการตกตะกอนโปรตีนด้วยเกลือแอมโมเนียมซัลเฟตในการทำบริสุทธิ์แบคทีเรียโอสินจากแลคติกแอซิดแบคทีเรีย เช่น Lactacin F จากเชื้อ *L. acidophilus* 11088 (Muriana *et.al.*, 1991b) Brevicin 27 จากเชื้อ *L. brevis* SB27 (Benoit *et.al.*, 1997) และในการทำบริสุทธิ์ Lactocin S จากเชื้อ *L. sake* L45 (Mortvedt *et.al.*, 1991) ทำการเก็บรวบรวมตะกอนทั้งสองส่วนเข้าด้วยกัน ละลายตะกอนโดยใช้สารละลาย 0.2 โมลาร์ อะซิเตดบัฟเฟอร์ พีเอช 3 จากผลการทดลองไม่พบกิจกรรมการยับยั้งในส่วนใสแต่พบกิจกรรมการยับยั้งในส่วนตะกอนเท่ากับ 80 AU/ml. และมีปริมาณโปรตีนเท่ากับ 19.02 มิลลิกรัมต่อมิลลิลิตร

หลังจากการตกตะกอนด้วยเกลือแอมโมเนียมซัลเฟตที่ความเข้มข้นร้อยละ 80 แล้วนำมากำจัดเกลือโดยการใช้วิธีไดอะไลซิส นำสารละลายแบคทีเรียโอสินที่ได้บรรจุในถุงไดอะไลซิสซึ่งมีขนาดโมเลกุลผ่าน 3,500 ดาลตัน แช่ในสารละลาย 0.2 โมลาร์ อะซิเตดบัฟเฟอร์ พีเอช 3 ที่ค้างคืนไว้ที่อุณหภูมิ 4 องศาเซลเซียส โดยทำการเปลี่ยนบัฟเฟอร์ 2 ครั้ง ทำการทดสอบกิจกรรมการยับยั้งของสารละลายภายในถุงไดอะไลซิส พบว่ามีค่ากิจกรรมการยับยั้งเท่ากับ 80 AU/ml. และมีปริมาณโปรตีนเท่ากับ 17.52 มิลลิกรัมต่อมิลลิลิตร จากนั้นนำไปทำให้เข้มข้นขึ้นโดยใช้สาร CMC หรือ Carboxymethylcellulose เป็นตัวดูดซับโดยทำการดูดซับน้ำออกให้ปริมาตรของสารละลายลดลง 4 เท่า จากการทดลองพบว่ากิจกรรมการยับยั้งเพิ่มขึ้นเป็น 160 AU/ml. และมีค่ากิจกรรมการยับยั้งจำเพาะเพิ่มขึ้น 7 เท่า (แสดงในตารางที่ 8)

4.2 Gel-filtration Chromatography

ทำการปรับสภาพสมดุของคอลัมน์ (Sephadex G-50 ขนาด 1.5 X 20 cm.) โดยใช้สารละลาย 0.2 โมลาร์ อะซิเตดบัฟเฟอร์ พีเอช 3 เติมสารละลายแบคทีริโอซินทั้งหมดลงในคอลัมน์ ครั้งละ 5 มิลลิลิตร ชะด้วยสารละลาย 0.2 โมลาร์ อะซิเตดบัฟเฟอร์ พีเอช 3 ที่อัตราเร็ว 1 มิลลิลิตรต่อนาที เก็บแยกส่วนที่ได้ครั้งละ 3 มิลลิลิตร จากการทดลองให้ผลดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 กิจกรรมการยับยั้งแบคทีเรียอินดิเคเตอร์ของแต่ละส่วนที่แยกได้จากคอลัมน์

Figure 5 Elution profile obtained from passing bacteriocin through gel filtration chromatography

---- OD 280 nm. — Diameter of clear zone

จากภาพที่ 5 ทำการเก็บรวบรวมส่วนที่มีกิจกรรมการยับยั้ง (Fraction no. 9 - 22) แล้วนำไปทำให้เข้มข้นขึ้นโดยการระเหยภายใต้สูญญากาศ ที่อุณหภูมิ 50 องศาเซลเซียส พบว่ากิจกรรมการยับยั้งเท่ากับ 800 AU/ml. และมีค่ากิจกรรมการยับยั้ง

จำเพาะเพิ่มขึ้นเป็น 40 เท่า โดยมีปริมาณผลิตผลเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 35 ทั้งนี้เนื่องมาจากเทคนิคโครมาโทกราฟีแบบเจลฟิวเดชั่นเป็นเทคนิคที่ใช้ในการแยกสารตามขนาดโมเลกุล ดังนั้นสารที่มีขนาดโมเลกุลแตกต่างไปจากสารที่เราต้องการจึงถูกกำจัดออกไป นอกจากนี้การทำโครมาโทกราฟีโดยวิธีนี้ยังใช้ในการกำจัดเกลือออกจากสารตัวอย่างทำให้ความบริสุทธิ์ของสารที่ต้องการเพิ่มขึ้นและช่วยเพิ่มปริมาณผลิตผล

4.3 Cation-exchange Chromatography

นำสารที่แยกได้จากข้อ 4.2 ทั้งหมดมาเติมลงในคอลัมน์ Hitrap CM FF ขนาด 1 X 5 มิลลิลิตร ที่ผ่านการปรับสภาพสมดุลของคอลัมน์โดยสารละลายอะซิเตดบัฟเฟอร์ เข้มข้น 0.2 โมลาร์ พีเอช 3 โดยเติมตัวอย่างครั้งละ 1 มิลลิลิตร หลังจากนั้นใช้บัฟเฟอร์ชนิดเดียวกันที่มีความเข้มข้นของ Sodium chloride (NaCl) เพิ่มขึ้นตั้งแต่ 0.05 โมลาร์ 0.1 โมลาร์ 0.15 โมลาร์ และ 0.2 โมลาร์ ตามลำดับ เก็บแต่ละส่วนที่แยกได้ส่วนละ 1 มิลลิลิตร ที่อัตราเร็ว 0.5 มิลลิลิตรต่อนาที ไดอะไลซิสแยกเกลือออกและนำแต่ละส่วนไปทดสอบกิจกรรมการยับยั้ง พบว่ามีค่ากิจกรรมการยับยั้งเท่ากับ 400 AU/ml. และให้ค่ากิจกรรมการยับยั้งจำเพาะเพิ่มขึ้นเป็น 100 เท่า แต่ปริมาณผลิตผลที่ได้ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 8 จากการทดลองของ Benoit และคณะ (1997) หลังจากการทำบริสุทธิ์ Brevicin 27 จากเชื้อ *L. brevis* SB27 โดยใช้เทคนิคโครมาโทกราฟีแบบแลกเปลี่ยนประจุ พบว่าปริมาณผลิตผลลดลงเหลือเพียงร้อยละ 0.34 ทั้งนี้เนื่องมาจากการสูญเสียแบคทีเรียไอซินในระหว่างขั้นตอนการทำบริสุทธิ์ ซึ่งอาจเกิดเนื่องมาจากการดูดซับระหว่างสารที่ต้องการกับตัวเจล แต่ถึงอย่างไรก็ตามในขั้นตอนการทดสอบกิจกรรมการยับยั้งจะเก็บรวบรวมเฉพาะส่วนที่มีค่ากิจกรรมการยับยั้งสูง ทำให้บางส่วนที่มีกิจกรรมการยับยั้งเพียงเล็กน้อยสูญเสียไปเช่นกัน

ตารางที่ 8 ขั้นตอนการทำบริสุทธิ์โดยใช้การตกตะกอนโปรตีนด้วยเกลือแอมโมเนียมซัลเฟตร่วมกับเทคนิคโครมาโทกราฟี และกิจกรรมการยับยั้งเชื้อ *S. aureus* ของแบคทีเรียโอซินจากเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* SN11

Table 8 Purification of bacteriocin from *L. casei* ssp. *rhamnosus* SN11 by ammoniumsulfate (AS) precipitation and chromatography technique

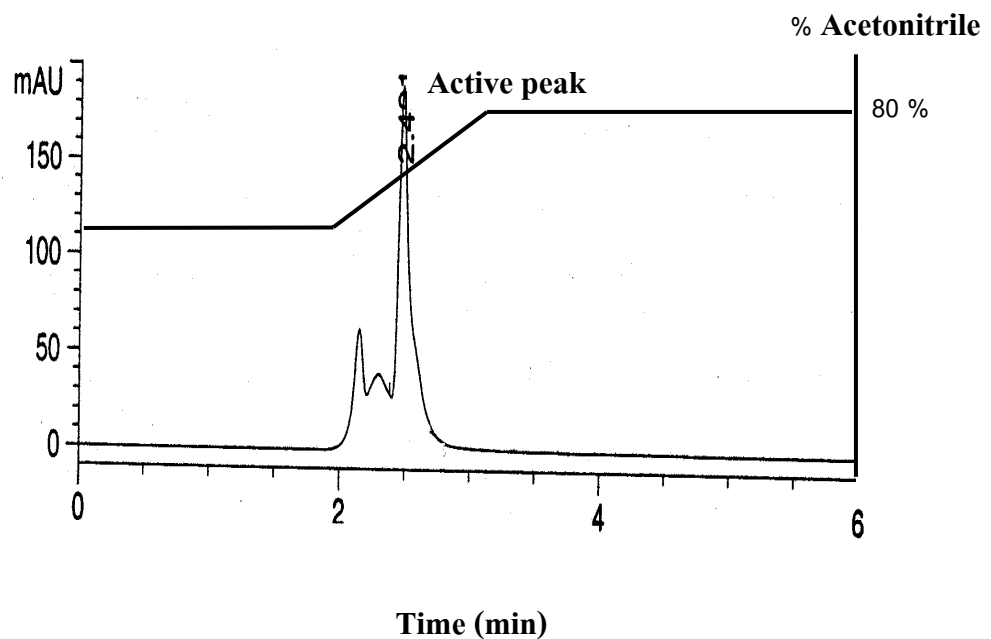
Purification steps	Volume (ml.)	Bacteriocin activity (AU/ml.)	Total activity (AU)	Protein (mg/ml.)	Specific activity (AU/mg)	Increasing in specific activity	Yield (%)
- Cell-free supernatant	4,000	20	80,000	18.02	1.11	1	100
- Ultrafiltration 100 Kda.	3,000	20	60,000	18.52	1.08	0.97	75
- Crude from AS precipitate 40-80%	160	80	12,800	19.02	4.21	3.79	16
- Dialysis	160	80	12,800	17.52	4.57	4.12	16
- After concentrated by CMC	40	160	6,400	22.07	7.26	6.55	8
- Gel-filtration Chromatography	35	800	28,000	18.77	42.62	38.39	35
- Cation-exchange Chromatography	16	400	6,400	3.42	116.96	105.36	8
- RP-HPLC	2	100	200	0.27	370.37	333.67	0.25

4.4 Reverse-phase High Performance Liquid Chromatography

(RP- HPLC)

RP-HPLC เป็นขั้นตอนสุดท้ายในการทำบริสุทธิ์แบคทีริโอซินจากเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* SN11 จากการทำบริสุทธิ์โดยใช้คอลัมน์ RP-18 (Lichrosorb RP18) โดยมีบัฟเฟอร์ A (สารละลาย TFA ร้อยละ 0.1 ใน สารละลาย Acetonitrile ร้อยละ 99.8) และบัฟเฟอร์ B (สารละลาย TFA ร้อยละ 0.1 ในน้ำกลั่น) เป็นตัวชะ โดยปรับให้มีอัตราการไหลเท่ากับ 0.9 มิลลิลิตรต่อนาที

จากการทดสอบกิจกรรมการยับยั้งเชื้อแบคทีเรียอินดิเคเตอร์ของแบคทีริโอซิน พบว่าพีคที่ออกมา ณ นาทีที่ 2.49 เป็นพีคของแบคทีริโอซิน และสารแบคทีริโอซินที่ต้องการ จะออกมาพร้อมกับสารละลาย Acetonitrile ร้อยละ 70 (ภาพที่ 6)

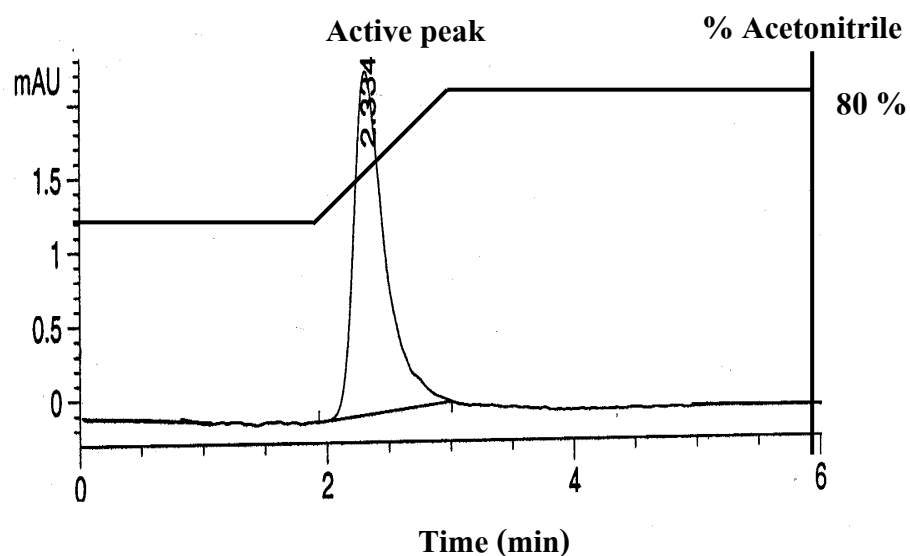

ภาพที่ 6 โครมาโทแกรมของแบคทีริโอซินที่ได้จากการทำ RP-HPLC โดยใช้คอลัมน์ RP-18 (Lichrosorb RP18)

Figure 6 RP-18 HPLC (Lichrosorb RP18) Chromatogram of bacteriocin

จากลักษณะของพีคดังกล่าวทำให้เราทราบถึงคุณสมบัติการเป็น Hydrophobic ของสารซึ่งพบว่าแบคทีเรียโอสตินหลายชนิดที่ผลิตจากแลคติกแอซิดแบคทีเรีย เช่น Lactocin S จากเชื้อ *L. sake* L45 (Mortvedt *et.al.*, 1991) และ Bozacin 14 จากเชื้อ *Lactococcus lactis* subsp. *lactis* B14 (Ivanova *et.al.*, 2000) แสดงคุณสมบัติการเป็น Hydrophobic สูง

จากพีคของแบคทีเรียโอสตินที่ได้จากการทำบริสุทธิ์โดยใช้คอลัมน์ RP-18 (Lichrosorb RP18) พบว่าลักษณะของพีคที่ได้ยังไม่แยกออกจากกัน จึงทำการเก็บแยกแต่ละส่วนและนำไปผ่านคอลัมน์ RP-18 (Lichrosorb RP18) อีกครั้ง โดยใช้บัฟเฟอร์ A และ B ซึ่งมีปริมาตรของบัฟเฟอร์และอัตราการไหลของตัวชะเท่ากับทำการทดลองในครั้งแรก จากการทดลองพบว่าพีคที่ได้มีลักษณะเป็นพีคเดี่ยว (ภาพที่ 7) เมื่อเก็บส่วนที่ได้ไปวิเคราะห์หาปริมาณโปรตีนและทดสอบกิจกรรมการยับยั้งของแบคทีเรียโอสติน พบว่ามีค่ากิจกรรมการยับยั้งจำเพาะเพิ่มขึ้นจากเดิมเป็น 300 เท่า (ตารางที่ 8)

ภาพที่ 7 ลักษณะพีคที่ได้จากการทำรีโครมาโทกราฟีโดยใช้คอลัมน์ RP-18 (Lichrosorb RP18)

Figure 7 Rechromatogram peak from RP-18 HPLC (Lichrosorb RP18)

5. การทำบริสุทธิ์แบคทีเรียโอสตินจากเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* SN11 โดยใช้ Amberlite XAD-4 ร่วมกับเทคนิคโครมาโทกราฟี

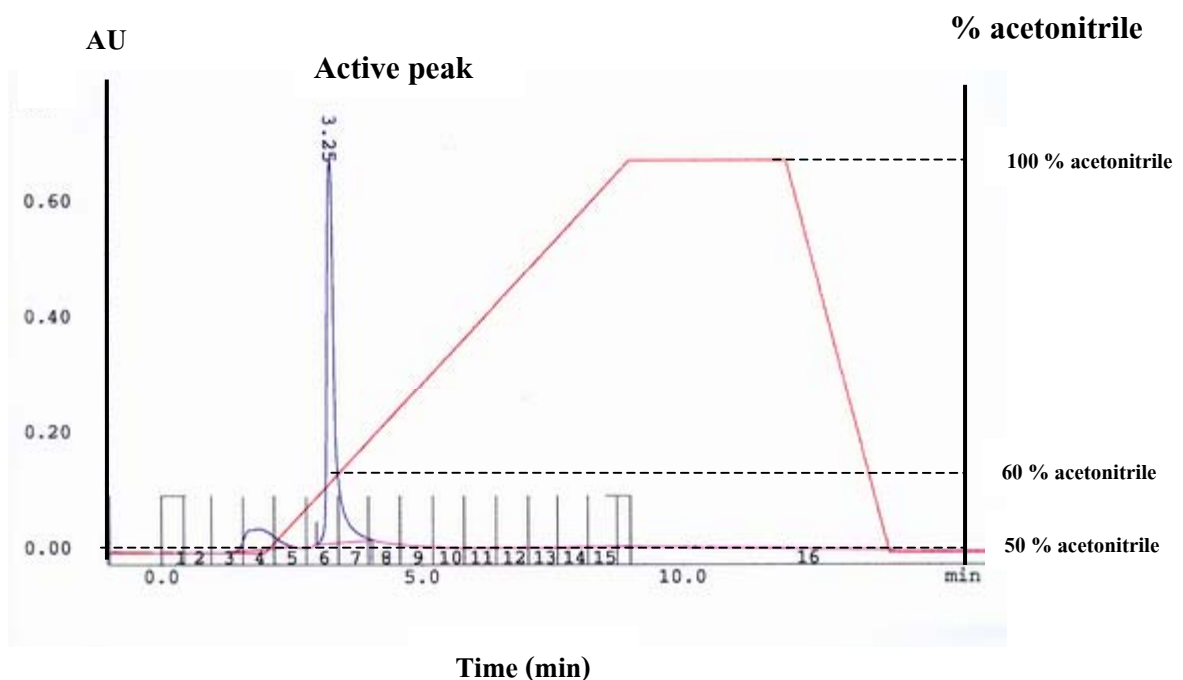
จากการศึกษาการทำบริสุทธิ์แบคทีเรียโอสตินจากเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* SN11 โดยวิธีการตกตะกอนโปรตีนด้วยเกลือแอมโมเนียมซัลเฟตในข้อที่ 4 พบว่าปริมาณผลิตภัณฑ์ที่ได้ส่วนใหญ่สูญเสียไปในช่วงของการตกตะกอน โดยพบว่าหลังจากผ่านขั้นตอนอัลตราฟิวเดชั่นขนาด 100 กิโลดาลตัน จะมีปริมาณผลิตภัณฑ์ร้อยละ 75 และเมื่อตกตะกอนโปรตีนด้วยเกลือแอมโมเนียมซัลเฟตที่ระดับเกลืออิ่มตัว ร้อยละ 40-80 พบว่าปริมาณผลิตภัณฑ์ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 16 และเมื่อสิ้นสุดขั้นตอนการทำบริสุทธิ์โดยใช้เทคนิคโครมาโทกราฟีพบว่าแบคทีเรียโอสตินที่ได้มีลักษณะความเป็น hydrophobicity สูง

การนำ Amberlite XAD-4 ซึ่งมีโครงสร้างเป็นอะโรมาติกโพลีเมอร์ ไม่ละลายน้ำ มีพื้นที่ในการดูดซับสูง และสามารถดูดซับพวก hydrophobic โมเลกุลจากสารละลายที่มีขี้ มาใช้สำหรับดูดซับแบคทีเรียโอสตินในอาหารเลี้ยงเชื้อ จะช่วยลดการสูญเสีย เพิ่มปริมาณผลิตภัณฑ์และลดขั้นตอนการทำบริสุทธิ์ได้

จากการทำบริสุทธิ์โดยการเติม Amberlite XAD-4 ลงในอาหารเลี้ยงเชื้อและกวนเป็นเวลา 2 ชั่วโมง ที่อุณหภูมิ 4 องศาเซลเซียส แล้วกรองเอา Amberlite XAD-4 ที่ดูดซับโปรตีนมาบรรจุในคอลัมน์ ล้างด้วยน้ำกลั่นแล้วชะตัวสารละลายผสมระหว่าง methanol : น้ำกลั่น พบว่าการชะด้วยสารละลายผสมในอัตราส่วน 1 : 1 ไม่สามารถชะแบคทีเรียโอสติน ออกจากตัวดูดซับได้ แต่หลังจากการชะด้วย methanol : 0.1 HCl ในอัตราส่วน 9 : 1 พบว่าสามารถชะเอาแบคทีเรียโอสติน ออกจาก Amberlite ได้ดี โดยให้ค่ากิจกรรมการยับยั้งแบคทีเรียอินดิเคเตอร์เป็น 80 AU/ml. โดยมีกิจกรรมการยับยั้งจำเพาะเป็น 3.35 และมีปริมาณผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 120 (ตารางที่ 9) จากการทดลองของ Tolonen และคณะ (2003) ในการทดสอบประสิทธิภาพการดูดซับในชั้นของสารดูดซับหลายชนิด ได้แก่ Streamline DEAE Streamline SP Streamline phenyl Amberlite XAD-4 และ Kieselguhr พบว่าปริมาณในชั้นที่เหลืออยู่ในบัฟเฟอร์ที่ใช้ Amberlite XAD-4 เป็นตัวดูดซับมีน้อยกว่า 100 IU/ml. ในขณะที่สารดูดซับตัว

อื่นๆ มีปริมาณในชั้นเหลืออยู่สูงถึง 900-1,000 IU/ml. (ปริมาณในชั้นเริ่มต้นเท่ากับ 1,000 IU/ml.) จากการทดลองแสดงว่า Amberlite XAD-4 มีความสามารถในการดูดซับในชั้นได้ดีกว่าสารดูดซับตัวอื่นๆ

แบคทีเรียไอซอินที่ถูกชะออกจาก Amberlite XAD-4 แล้วจะถูกนำมาทำบริสุทธิ์ต่อโดยใช้เทคนิคโครมาโทกราฟีแบบผันกลับ หลังจากการปรับสภาพสมดุลของคอลัมน์ (Resource RPC) ด้วยสารละลาย Acetonitrile ร้อยละ 50 พบว่าแบคทีเรียไอซอินถูกชะออกมาพร้อมกับสารละลาย Acetonitrile ร้อยละ 60 ในเวลาที่ 3.25 (ภาพที่ 8) และให้กิจกรรมการยับยั้งแบคทีเรียอินดิเคเตอร์เป็น 320 AU/ml. โดยมีกิจกรรมการยับยั้งทั้งหมดเท่ากับ 1,600 AU และมีกิจกรรมการยับยั้งเพิ่มขึ้นประมาณ 60 เท่า โดยมีปริมาณผลิตภัณฑ์เท่ากับร้อยละ 8 ดังแสดงในตารางที่ 9

ภาพที่ 8 โครมาโทแกรมที่ได้จากการทำบริสุทธิ์แบคทีเรียไอซอินโดยใช้คอลัมน์ชนิด Resource RPC

Figure 8 Chromatogram obtained from Resource RPC- FPLC

ตารางที่ 9 ขั้นตอนการทำบริสุทธิ์โดยใช้ Amberlite XAD-4 เป็นตัวดูดซับ และกิจกรรมการยับยั้งเชื้อ *S. aureus* ของแบคทีเรียโอซินจากเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* SN11

Table 9 Purification of bacteriocin from *L. casei* ssp. *rhamnosus* SN11 by Amberlite XAD-4

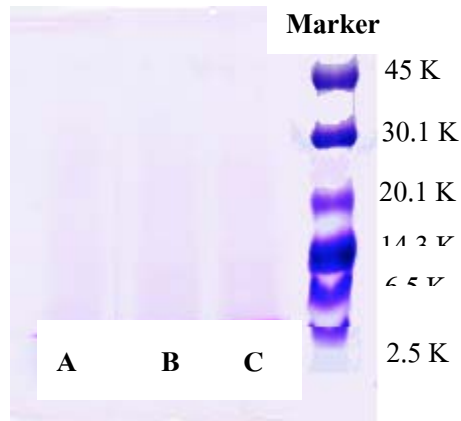
Purification steps	Volume (ml.)	Activity (AU/ml.)	Total activity (AU)	Protein (mg/ml.)	Specific activity (AU/mg)	Increasing in specific activity	Yield (%)
- Cell-free supernatant	1,000	20	20,000	18.52	1.11	1	100
- Washed amberlite with distill water	3,000	0	0	3.77	0	0	0
- Eluted amberlite with methanol : water (1:1)	500	0	0	16.02	0	0	0
- Eluted amberlite with methanol : 0.1 HCl (9:1)	300	80	24,000	21.52	3.72	3.35	120
- Evaporation	30	320	9,600	29.02	11.03	9.94	48
- Reverse phases FPLC (Resource RPC)	5	320	1,600	4.92	65.04	58.59	8

6. การปรับปรุงเทคนิคที่ใช้ในการทำบริสุทธิ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและปริมาณผลิตผลของแบคทีเรียโอซินที่ผลิตจากเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* SN 11

จากการทดลองศึกษาหาวิธีการทำบริสุทธิ์แบคทีเรียโอซินจากเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* SN 11 โดยใช้เทคนิคต่างๆ ร่วมกัน ได้แก่ การตกตะกอนโปรตีนโดยใช้เกลือแอมโมเนียมซัลเฟตร่วมกับเทคนิคโครมาโทกราฟี พบว่าวิธีการดังกล่าวทำให้เกิดการสูญเสียแบคทีเรียโอซินในปริมาณสูง และต้องใช้อาหารเลี้ยงเชื้อในปริมาณมาก จึงจะได้แบคทีเรียโอซินออกมาซึ่งมีผลต่อต้นทุนการผลิต

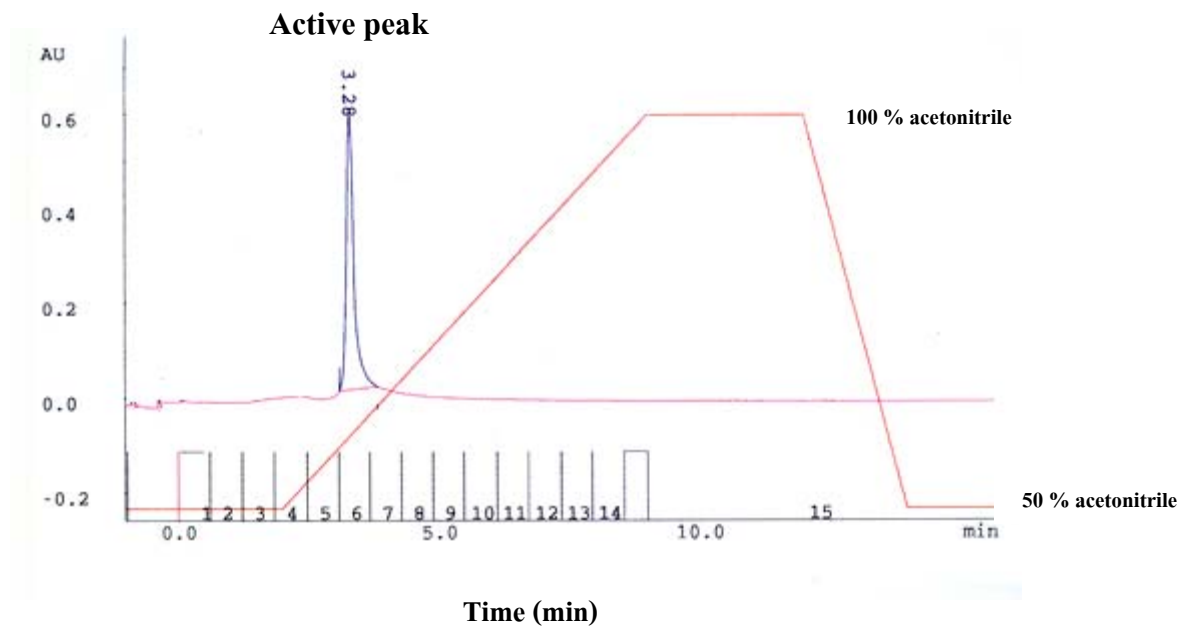
สำหรับการใช้ Amberlite XAD-4 ในการดูดซับแบคทีเรียโอซินออกจากน้ำหมัก หลังจากการแยกเซลล์และให้ความร้อน พบว่าช่วยเพิ่มความเข้มข้นของแบคทีเรียโอซินได้ โดยไม่ต้องใช้น้ำหมักปริมาณมาก และยังช่วยลดขั้นตอนในการทำบริสุทธิ์ได้อีกด้วย แต่อย่างไรก็ตามปริมาณแบคทีเรียโอซินที่ได้สุดท้ายยังต่ำ จึงทำการปรับปรุงวิธีการทำบริสุทธิ์เพื่อเพิ่มปริมาณแบคทีเรียโอซิน จากการปรับปรุงเทคนิคที่ใช้ในการทำบริสุทธิ์ โดยการใช้ Amberlite XAD-4 เจลฟิวเตชั่นโครมาโทกราฟีและโครมาโทกราฟีแบบผันกลับร่วมกัน พบว่าหลังการใช้ Amberlite XAD-4 ในการดูดซับและระเหยเมธานอลออก ยังคงมีปริมาณผลิตผลเหลืออยู่ร้อยละ 80 หลังจากนั้นเมื่อนำไปผ่านคอลัมน์เจลฟิวเตชั่น พบว่าแบคทีเรียโอซินมีความบริสุทธิ์เพิ่มขึ้น ทั้งนี้เนื่องมาจากเทคนิคดังกล่าวสามารถกำจัดโปรตีนที่ไม่ต้องการออกไปได้ ทำให้กิจกรรมการยับยั้งทั้งหมดเพิ่มขึ้นเป็น 25,600 AU และมีกิจกรรมการยับยั้งจำเพาะเพิ่มขึ้นเป็น 20 เท่า ทำให้มีปริมาณผลิตผลเพิ่มขึ้นร้อยละ 128 (ตารางที่ 10)

เมื่อนำมาทำบริสุทธิ์ต่อโดยใช้เทคนิคโครมาโทกราฟีแบบผันกลับโดยใช้ Acetonitrile และน้ำเป็นตัวชะ พบว่าแบคทีเรียโอซินถูกชะออกมาพร้อมกับสารละลาย Acetonitrile ร้อยละ 70 ในเวลาที่ 3.28 (ดังภาพที่ 10) โดยแบคทีเรียโอซินที่ได้มีกิจกรรมการยับยั้งจำเพาะทั้งหมดเป็น 1,600 AU และมีกิจกรรมการยับยั้งจำเพาะเพิ่มขึ้น 60 เท่า โดยยังมีปริมาณผลิตผลสูงถึงร้อยละ 32 (ตารางที่ 10) และเมื่อนำ active peak ที่ได้ไปทดสอบความบริสุทธิ์โดยใช้วิธี SDS-PAGE พบว่าให้ลักษณะเป็นแบนเดี่ยว ดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9 ลักษณะแบนของ active fraction ของแบคทีเรียโอซินที่ผ่านการทำบริสุทธิ์

Figure 9 Bands of bacteriocin active fraction from purify technique improving
Lane A, B and C are a bacteriocin from purify technique improving

ภาพที่ 10 โครมาโทแกรมที่ได้จากการทำบริสุทธิ์แบคทีเรียโอซินโดยการปรับปรุงเทคนิคการทำบริสุทธิ์

Figure 10 Chromatogram obtained from the improve technique for purify

ตารางที่ 10 การปรับปรุงเทคนิคที่ใช้ในการทำบริสุทธิ์แบคทีริโอซินจากเชื้อ *L. casei* ssp. *ramnosus* SN11 และกิจกรรมการยับยั้งเชื้อ *S. aureus* ของแบคทีริโอซินที่ได้

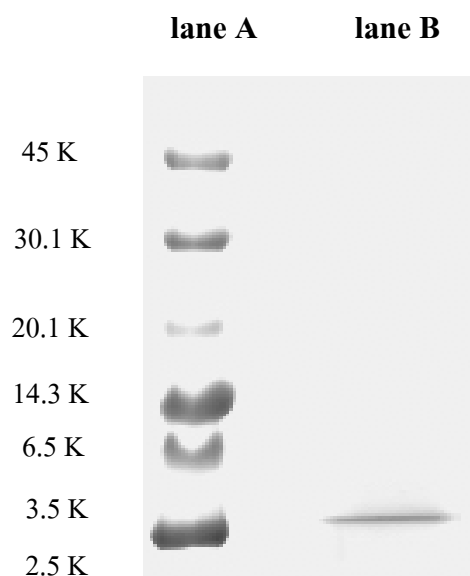
Table 10 Improve of purify technique of bacteriocin and bacteriocin activity from *L. casei* ssp. *ramnosus* SN11

Purification steps	Volume (ml.)	Activity (AU/ml.)	Total activity (AU)	Protein (mg/ml.)	Specific activity (AU/mg)	Increasing in specific activity	Yield (%)
- Cell-free supernatant	1,000	20	20,000	19.12	1.05	1	100
- Bacteriocin adsorpted by Amberlite XAD-4	50	320	16,000	32.02	9.99	9.51	80
- Gel-filtration Chromatography	40	640	25,600	28.42	22.52	21.45	128
- Reverse phases FPLC (Resource RPC)	10	640	6,400	10.27	62.62	59.64	32

7. การวิเคราะห์น้ำหนักโมเลกุลของแบคทีริโอซินจากเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* (SN11)

7.1 การวิเคราะห์น้ำหนักโมเลกุลของแบคทีริโอซินโดยวิธี SDS-PAGE

จากการทดลองวิเคราะห์น้ำหนักโมเลกุลของแบคทีริโอซินจากเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* SN11 โดยใช้เทคนิค SDS-PAGE ซึ่งทำการเตรียมเจล 2 ชนิด คือ Stacking gel ร้อยละ 4 และ Separating gel ร้อยละ 17 โดยมีโปรตีนมาตรฐานขนาด 2.5-45 กิโลดาลตัน เป็นโปรตีนเปรียบเทียบน้ำหนักโมเลกุลของแบคทีริโอซิน จากการทดลองให้ผลดังภาพที่ 11

ภาพที่ 11 น้ำหนักโมเลกุลของแบคทีริโอซินจากเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* SN11

Figure 11 Molecular weight of bacteriocin from *L. casei* ssp. *rhamnosus* SN11

Lane A = standard protein

Lane B = Bacteriocin sample from Resource RPC column

จากการทดลองเมื่อเปรียบเทียบแถบโปรตีนของแบคทีริโอซินที่ได้จากเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* (SN11) กับแถบน้ำหนักโมเลกุลของโปรตีนมาตรฐาน (ภาคผนวก ข) พบว่าแบคทีริโอซินที่ได้มีน้ำหนักโมเลกุลประมาณ 3,975 ดาลตัน

7.2 การวิเคราะห์น้ำหนักโมเลกุลของแบคทีริโอซินโดยวิธี EMS

จากการวิเคราะห์น้ำหนักโมเลกุลโดยใช้เทคนิค Direct mass (Electrospray Positive Ionisation : ESI⁺) โดยใช้เครื่อง Liquid chromatography-Mass spectrometer พบว่าแบคทีริโอซินมีน้ำหนักโมเลกุลเท่ากับ 3,454 ดาลตัน (แสดงในภาพที่ 12)

ภาพที่ 12 โครมาโทแกรมที่ได้จากการวิเคราะห์น้ำหนักโมเลกุลของแบคทีริโอซินโดยวิธี EMS

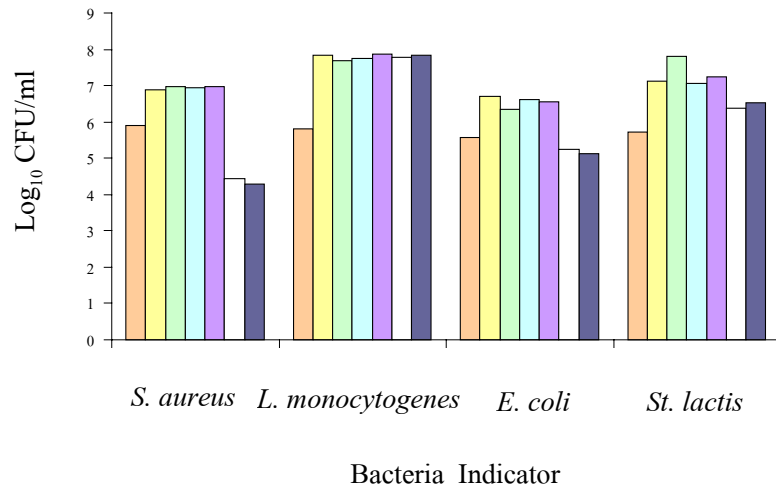
Figure 12 Molecular weight of bacteriocin from electrospray direct mass spectrometry

7. การศึกษาคุณสมบัติบางประการของแบคทีเรียโอสินบริสุทธิ์ที่ผลิตได้จากเชื้อ

L. casei ssp. *rhamnosus* SN11

7.1 ผลการทดสอบประสิทธิภาพการยับยั้งจุลินทรีย์ของแบคทีเรียโอสินบริสุทธิ์

จากการศึกษาหาประสิทธิภาพการยับยั้งของแบคทีเรียโอสิน เป็นเวลา 12 ชั่วโมง แล้วนำไป pour plate นับจำนวนโคโลนี พบว่าในการทดสอบกิจกรรมการยับยั้งเชื้อ *S. aureus* ของแบคทีเรียโอสินที่ความเข้มข้น 0.8 มิลลิกรัมต่อมิลลิลิตร (256 AU/ml) และ 1.0 มิลลิกรัมต่อมิลลิลิตร (320 AU/ml) สามารถลดปริมาณเชื้อลงได้ 2 log CFU/ml ในขณะที่เมื่อทดสอบกิจกรรมการยับยั้งกับเชื้อ *E. coli* และ *Strep. lactis* แบคทีเรียโอสินจากเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* (SN11) สามารถลดปริมาณแบคทีเรียอินดิเคเตอร์ทั้ง 2 ชนิดได้ 1 log CFU/ml และไม่พบการเปลี่ยนแปลงใดๆ กับ การทดสอบกิจกรรมการยับยั้งกับเชื้อ *L. monocytogenes* (ดังภาพที่ 13) จากการทดลองของ นิตินทร ขำทวิ (2544) พบว่าแบคทีเรียโอสินจากเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* (SN11) ที่ผ่านการทำบริสุทธิ์บางส่วนสามารถยับยั้งการเจริญของ *S. aureus* ซึ่งเป็นแบคทีเรียแกรมบวกได้ดีกว่า *E. coli* ซึ่งเป็นแบคทีเรียแกรมลบ และมีลักษณะคล้ายกับแบคทีเรียโอสินหลายชนิด เช่น แบคทีเรียโอสินที่ผลิตโดยเชื้อ *Lactobacillus acidophilus* LF221 (Bogovic-Matijasic และ Rogelj, 1998) แบคทีเรียโอสินที่ผลิตโดยเชื้อ *Pediococcus damnosus* NCRB1832 (Green *et.al.*, 1997) และแบคทีเรียโอสินที่ผลิตโดยเชื้อ *Lactobacillus plantarum* KW30 (Kelly *et.al.*, 1996) เป็นต้น

ภาพที่ 15 ผลการทดสอบหาประสิทธิภาพการยับยั้งแบคทีเรียอินดิเคเตอร์ของแบคทีเรียโอซินจากเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* (SN11)

Inhibition of bacteriocin to 4 bacteria indicator

Bacteria indicator (log CFU/ml)	Bacteria indicator after 12 hour
Bacteriocin conc. 0.2 mg/ml	Bacteriocin conc. 0.4 mg/ml
Bacteriocin conc. 0.6 mg/ml	Bacteriocin conc. 0.8 mg/ml
Bacteriocin conc. 1.0 mg/ml	

4.1 ผลของเอนไซม์ย่อยโปรตีน อุณหภูมิ และพีเอชต่อความคงตัวของแบคทีเรียโอซินจากเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* (SN11)

ทำการเตรียมแบคทีเรียโอซินเริ่มต้นให้มีค่าความเข้มข้นเริ่มต้นเป็น 1.0 มิลลิกรัมต่อมิลลิลิตร (320 AU/ml) สำหรับการทดสอบผลของเอนไซม์ย่อยโปรตีน อุณหภูมิ และพีเอชต่อความคงตัวของแบคทีเรียโอซิน

จากการศึกษาผลของเอนไซม์ย่อยโปรตีนต่อความคงตัวของแบคทีเรียโอซินในการยับยั้งการเจริญของแบคทีเรียอินดิเคเตอร์ โดยการนำแบคทีเรียโอซินไปผสมกับเอนไซม์ชนิดต่างๆ ซึ่งได้แก่ Trypsin α -Chymotrypsin และ Proteinase K ก่อนนำแบคทีเรียโอซินไปทดสอบความสามารถในการยับยั้งการเจริญของแบคทีเรียอินดิเคเตอร์ พบว่าแบคทีเรียโอซินจะสูญเสียกิจกรรมโดยเอนไซม์ Trypsin α -Chymotrypsin และ Proteinase K โดยยังคงมีกิจกรรมการยับยั้งเชื้อ *S. aureus* *E. coli* และ *Strep. lactis* เป็น 320 AU/ml 20 AU/ml และ 80 AU/ml และไม่มีผลใดๆ ต่อการเจริญของเชื้อ *L. monocytogenes* (ดังแสดงในตารางที่ 11) ซึ่งแสดงว่าสารที่ได้จากการทำบริสุทธิ์เป็นแบคทีเรียโอซิน ซึ่งสามารถถูกย่อยสลายได้โดยโปรติเอส

และจากการศึกษาผลของอุณหภูมิต่อความคงตัวของแบคทีเรียโอซินในการยับยั้งการเจริญของแบคทีเรียอินดิเคเตอร์ทั้ง 4 ชนิด โดยการนำแบคทีเรียโอซิน 1.0 มิลลิกรัมต่อมิลลิลิตร (320 AU/ml.) ไปให้ความร้อนที่อุณหภูมิต่างๆ ดังนี้ คือ ที่อุณหภูมิ 60 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 30 นาที อุณหภูมิ 100 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 30 และ 60 นาที และที่อุณหภูมิ 121 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 15 นาที ก่อนนำไปทดสอบความสามารถในการยับยั้งการเจริญของแบคทีเรียอินดิเคเตอร์ พบว่าแบคทีเรียโอซินสามารถทนความร้อนที่อุณหภูมิ 60 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 30 นาที ได้โดยยังคงมีกิจกรรมการยับยั้งเชื้อ *S. aureus* เป็น 320 AU/ml ในขณะที่เมื่อเพิ่มอุณหภูมิเป็น 100 องศาเซลเซียส และ 121 องศาเซลเซียส กิจกรรมการยับยั้งของแบคทีเรียโอซินจะลดลงเป็น 160 AU/ml. นอกจากนี้เมื่อนำแบคทีเรียโอซินไปทดสอบกับเชื้อ *E. coli* และ *Strep. lactis* พบว่าแบคทีเรียโอซินยังคงมีกิจกรรมการยับยั้งเป็น 20 AU/ml และ 160 AU/ml ตามลำดับ โดยแบคทีเรียโอซินไม่มีผลใดๆ ต่อการเจริญของเชื้อ *L. monocytogenes* (ดังแสดงในตารางที่ 11)

จากการศึกษาผลของพีเอชต่อความคงตัวของแบคทีเรียโอซินจากเชื้อ *L. casei* ssp. *rhannosus* SN11 โดยการปรับสภาวะของแบคทีเรียโอซินให้มีพีเอชตั้งแต่ 1 ถึง 14 แล้วปรับพีเอชให้เป็นกลางก่อนนำไปทดสอบความสามารถในการยับยั้งการเจริญของแบคทีเรียอินดิเคเตอร์ พบว่าแบคทีเรียโอซินยังคงมีความสามารถในการยับยั้งการเจริญของแบคทีเรียอินดิเคเตอร์ *S. aureus* *E. coli* และ *Strep. lactis*

ได้ หลังจากที่ถูกปรับสภาวะให้มีพีเอชตั้งแต่ 2 ถึง 8 แต่ความสามารถของแบคทีเรียโอสินจะสูญหายไปหลังจากที่ปรับพีเอชให้สูงขึ้นเป็น 9 ถึง 14 (ดังแสดงในตารางที่ 11)

การที่แบคทีเรียโอสินจากเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* SN11 สามารถถูกทำลายได้โดยเอนไซม์ย่อยโปรตีนและสามารถทนต่อความร้อนได้ แสดงว่าแบคทีเรียโอสินดังกล่าวเป็นโปรตีนที่ทนความร้อน และมีความแข็งแรงของพันธะสูง ซึ่งขึ้นอยู่กับพันธะของโมเลกุลของกรดอะมิโน และปริมาณไกลซีนที่มีอยู่ในโมเลกุล (Lee et. al., 1999) นอกจากนี้แบคทีเรียโอสินที่ผลิตจากเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* SN11 ยังมีคุณสมบัติในการคงสภาพได้ดีในช่วงพีเอชที่ค่อนข้างกว้าง ซึ่งสอดคล้องกับแบคทีเรียโอสินที่ผลิตจากแลคติกแอซิดแบคทีเรียหลายสายพันธุ์ เช่น แบคทีเรียโอสินจากเชื้อ *Lactobacillus acidophilus* 30 SC (Oh et. al., 2000) และ Bozacin 14 จากเชื้อ *Lactococcus lactis* subsp. *lactis* B 14 (Ivanova et. al., 2000) จะคงตัวที่ พีเอชตั้งแต่ 3 ถึง 10

ความคงตัวของแบคทีเรียโอสินต่อเอนไซม์ย่อยสลายโปรตีนจะต้องต่ำ ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ถึงการเป็นแบคทีเรียโอสิน ที่สามารถถูกย่อยสลายด้วยโปรติเอส ในขณะที่อุณหภูมิ และพีเอช เป็นคุณสมบัติที่ดีของแบคทีเรียโอสิน เพราะสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับอุตสาหกรรมอาหารที่ใช้ความร้อนและสภาวะที่เป็นกรดต่ำในการแปรรูปได้

ตารางที่ 11 ผลของเอนไซม์ย่อยโปรตีน อุณหภูมิ และพีเอชต่อความคงตัวของแบคทีริโอซิน จากเชื้อ *L. casei* ssp. *rhamnosus* SN 11

Table 11 Effect of temperature pH and proteolytic enzyme for bacteriocin activity

Charecterization	Residue activity (AU/ml)			
	<i>S. aureus</i>	<i>L. monocytogenes</i>	<i>E. coli</i>	<i>Strep. lactis</i>
Enzyme				
Control	0	0	0	0
Trypsin	40	0	0	0
α -Chrymotrypsin	0	0	0	0
Proteinase K	0	0	0	0
Temperature				
Untreat	320	0	20	160
60 °C 30 min	320	0	20	160
100 °C 30 min	160	0	20	80
100 °C 60 min	160	0	0	80
121 °C 30 min	160	0	0	80
pH				
pH 1	0	0	0	0
pH 2-5	320	0	20	160
pH 6-8	40	0	20	40
pH 9-14	0	0	0	0

Control = Treated with individual enzyme